

BŐRBEN AZ IGAZSÁG

Han Kang: *Görög leckék*

■ Az irodalmi Nobel-díj körül állandósulni látszanak a vitás álláspontok: hamis kanonizációs folyamatokat indít-e el, politikai vagy esztétikai szempontok kellene-e hogy irányítsák a döntést, s mindezek mellett mit kezdünk a díj átadása utáni piaci folyamatokkal (vagy azt megelőzően a fogadóirodák által közzétett listákkal) és kiadóstratégiákkal? Ezeket a kérdéseket mellőzve igyekeztem kézbe venni Han Kang legújabb, magyarul megjelent kötetét, a *Görög leckék*et (bár egy utolsó, kissé fanyar félmosolyt még megengedek magamnak annak kapcsán, hogy a Jelenkor a tervezett 2025-ös megjelenés helyett a Svéd Akadémia nyilatkozatát követően már 2024-ben kiadta). Míg a nemzetközi Man Booker-díjjal is kitüntetett *Növényevő* annak az ábrázolása, hogy egy hétköznapi látszó nő szervezte hogyan reagál a patriarchális, heteronormatív uralom ellen, hogyan jelez pszichoszomatikus szinten is a kiszolgáltatottságáról, addig a nyelvileg már sokkal igényesebb *Nemes teremtmények* egy látszólag partikuláris eseményt, a kvangdzsui mérsárlás traumatikus eseményeit közvetíti olyan technikával, hogy az a veszteség, megbocsátás, büntudat és a (kétségbe vonható) feldolgozás egyetemes foglalatává váljon. Az erőszak különböző formáira különböző módon reagáló életmű frissen fordított szelete a már megszólaltatott feltevések-válaszlehetőségek új derivációja: a *mit jelent embernek lenni?* kérdésre adott (ön)definíciós kísérletek mindegyre kudarcba fulladnak, ezúttal mintha maga a felvetés szeretne mélyebbre látni, a tét ezúttal az, hogy hogyan lehet emberként létezni ebben a világban.

Két név és kitüntetett identitás nélküli (és ezért is sérülékeny) főszereplő, egy férfi és egy nő, vagy a férfi és a nő (aki valószínűleg tiltakozna – nem szóval, hanem kétségbeesett tekintettel – az ellen, hogy protagonistának nevezzük, hiszen ez túl nagy helyet foglal el egy történetben). Egy örökletes szembetegség következtében a látását fokozatosan elvesztő, élete felét Németországban leélő ógörögnyelvtanár és a hirtelen megemúlt költő, aki abban a reményben iratkozik be, hogy az idegen hangzású nyelvvel együtt beszédképességét s ezzel párhuzamosan fia felügyeleti jogát is visszaszerezheti. Han Kang esetén ezúttal is téje van annak, hogy ki beszél el a történetet, a narrációs technika az események percepciók pluralitását fókuszban tartva nem evidenciaként, hanem művészi döntésként gondolkodik arról, hogy hány irányból közelítve lehet ugyanazt elmondani. Az arcél nélküli férfi E/1-ben narrál, olykor azonban átlép a valakinek (testvérnek, egykori barátnek és szerelemnek) mesélés szituációjába, ezzel is magányát igyekezve csökkenteni, ám épp a megszólítások medializáltsága mutatja meg a valódi távolságot, melyek kevésbé mérhetőek kilométerben – inkább fényévekben. (Ez a személyes beszédhelyzet néhol saját korlátaiba ütközik, logikai botlásokat hozva létre: egy alkalommal például a professzor testvérének mesél közös történetükről nem is annyira nosztalgiaival, sokkal inkább az új információt közlő örömmel.) A nő szólama külső szemszöggel íródik, de a kezdetben jól elkülönülő perspektívaváltások olykor felgyorsulnak és elliptikussá válnak olyannyira,

hogy eldönthetetlen lesz, melyikük nézőpontja érvényesül (nyilván ez a koreai nyelv grammatikai nemnélküliségéből is fakad, melyet a magyar fordítás szépen vissza tud adni), a legizgalmasabb pedig ebben a játékban, hogy bármelyik szereplőt is emeljük fokalizátorrá, a bekezdések igazságtartalma nem változik. Ez a típusú kontingencia mintegy narratív-poétikai-antropolóiai elgondolásként a regény valamennyi szintjén érvényesül: az emberi lét törékény, az a prioriként adottnak tűnő kapaszkodókról újra és újra kiderül, talán mégsem annyira maguktól értetődőek.

A tartalom két, ige nélküli mondatban is összefoglalható (ez makrostrukturális szinten a passzív igemódok, névszói állítmányok használatán keresztül érződik), mintha cselekmény és szereplők szubsztanciális tényezők helyett csupán attribútumai lennének a kötetnek. A be-, és adott esetben túljáratott klasszikus prózai elemek háttérbe szorulása hangsúlyeltolódásokhoz, a nyelv és a testi érzékelés, illetve a kettő közötti feszes-feszült viszony centralizált pozíciójához vezet. A hipertextusként beépülő és dialogicitásnak teret nyitó borgesi penge találó világirodalmi analógia a férfi főhős helyzetére, az önreferencialitás lehetősége, de demarkációs vonal is a szubjektum és a világ között, akárcsak a vonallá préselődött ajkak. A penge intertextualitása és formai hasonlósága mellett azt a kezdetben rejtett, majd egyre inkább artikulálódó erőszakot is jelöli, ami leleplezi: Han Kang szereplői nincsenek jól és jóban a testükkel/ben, olyasmit keresnek helyette, amit nem lehet büntető-jutalmazó kulturális módszerekkel szabályozni. A kegyetlen, taszító világból érkező, lépésről lépésre interiorizálódó abjekt-érzés (mely végül radikális elhatárolódásokhoz, a különböző szereplehetőségek redukciójához, fosztóképzőkhöz vezet: a nő többé nem anya, a férfi akadémiai karrierjén kívül szinte minden más identitáskomponenst elveszít) iránya meg-

fordul, a belsővé tett külső agresszió válaszlehetőséget kínál, a sarokba szorítottság kétségbeesésével explodál, a még kiszolgáltatottabbat veszi keresztűz alá: „Minden egyes betűt át tudna szűrni. Ha erővel lenyomná a ceruzahegyet majd megrántaná, egy egész szót, nem, egy egész mondatot ki tudna szakítani. Némán vizsgálja a durva, szürke papíron jól látható, apró, fekete betűket, a felpúposodott és kinyújtott hátú rovarokra emlékeztető diakritikus jeleket.” (54.) A hideget, szúrást, csípést, fájdalmat kifejező igék és képek sűrű motívumhálává szövődésén keresztül az önmagától elidegenedett test klausztrófób, magányába csukódó, rémálmoktól terhes zárványtérre szűkül. A hó, vér, szilánk, jég és könny ugyan jelentéstől túlterhelt toposzok, a szerző mégis úgy képes beépíteni ezeket a hozott-szerzett-öröklött képeket a próza működtetésébe, hogy egyszerre használja a negatív és pozitív (ebből érezhetően kevesebb) asszociációs mezőt is: „Bárcsak térképet rajzolt, készített volna könnyei egykori útvonaláról. Bárcsak tűszúrásokkal, vagy legalább apró vérfoltokkal jelölte volna ki az utat, ahol hajdanán a szavai hömpölyögték.” (20.) Az így felstilizált elemek végső soron egymás vonatkozásában válnak lényegivé, a mindinkább plasztikussá és töredékessé váló nyelv pontíroz, olyan egymástól elválasztott kategóriákat kapcsol össze, mint humán és nonhumán, szinesztéziává mosva össze olfaktív, vizuális és taktilis benyomásokat. A kezdetben feszesre húzott, letisztult prózanyelv mintha önmagát számolná fel, lírába oldódik. A kifejezésmódok ilyen árnyalt használata a regény egyik legnagyobb erőssége, érzésem szerint Kiss Marcell, a szöveg fordítója ezt nagyszerűen vissza is tudja adni, ezért annyira kirívó az a néhány stiláris kibicsaklást eredményező elütési, szerkesztési és akár szóválasztásokban megnyilvánuló fordítási hiba.

A számos, fluiditás képzetét konnotáló kép használata nemcsak a te-

rek megjelenítésében, de a mű testtel kapcsolatos, a karteziánus hagyománynak ellentmondó elgondolásában is jelentésképző szereppel bír. Innen válik izgalmas olvasati lehetőséggé az erőteljes korporeálitás és a testpoétikai kérdések számbavétele, a primér testi tapasztalatok feltérképezése: a test tér is, üregek, tartályok, helyek elrendeződése, befelé végtelen, üres, tehát vágyik valamire, ami kitölti, de könnyen túl is csordulhat. Testi kiterjedéssel rendelkezik minden: a szónak, ami egyszerre fundamentális szükséglet és nélkülözhető ceremonialitás, nemcsak hangzása, de matériája, körvonala, alakja és formája van: világlátást tükröz, koordináta-rendszert biztosít az eligazodáshoz. Megtöri a némaságot, helyet és létjogot követel magának abban a csendben, ami maga is sűrű és ragyogó, törekeny, az emberben leledzik és a világ által meg nem tűrt — ezért sem véletlen a nem kívánt gyermekeként született nő beszédképtelensége. Ennek ellenére a szöveg kerüli a redundanciához vezető pszichologizálást és intellektualizálást, nem könnyen megmagyarázható ok-okozati összefüggéseket vagy nyelvfilozófiai válaszokat keres: a szó kudarcos kísérlet a másik megértésére, a pszichoterapeuta unásig ismételt megértemje és a svájci idegennel folytatott beszélgetés egyaránt azt mutatják, újra kell gondolni az (ön)megértési folyamatokat, valami többet és másabbat érdemes keresni. Ha pedig nem a ráción keresztül vezet az út, ha nem az irodalom és nem is a filozófia biztosítják a találkozás lehetőségét, akkor ontológiai és episztemológiai kérdésként fogalmazódik meg, hogy nyílik-e meg olyan horizont, ami találkozási (nem)-helyként (pontosabban menhelyként) adódhat a világ- és nyelvvesztés folyamatában. A kötet egyik legnagyobb bravúrja a két főhős egyre inkább be-

felé forduló mozgásának lekövetése, a szubjektumot körvonalázó érzések és érzetek expanziója. Kísérleti ez a szöveg, hiszen feltételezi, hogy van egy mélyebb, igazibb tudás, egy nyelv előtti preegzisztenciális állapot, melyet paradox módon mégiscsak a nyelven keresztül lehet megragadni. Ebben az érzékek mentén újraosztódó, apályként visszahúzódó világban a kapcsolódás legvalódibb, egy közös, interszubejektív teret létrehozó lehetősége végső soron a bőr lesz. Aminek bizonyos értelemben nincs kiterjedése, ami érint és érinteni engedi magát, nemcsak a nagybetűs Másik, de az önnön érzékelésem kulcsa is: „Szeretném, hogy valaki végigsimítsa a könyv minden sorát, minden betűjét. Az olyan... igazi kapcsolódás lenne, igazi érintés” (103.). A két, állandó helykeresésben és pozicionálásban lévő főszereplő egy kölcsönösen sérülékeny és sebezhető, erős drámai érzékel megkomponált pillanatban talál egymásra. Nem véletlen hát, hogy a regény lélektani mozgatórugóját éppen azon szubverzív és rezponzív figyelemgyakorlatok képezik, melyek révén a hasonló alakzatokat rajzoló, izolált életutak metszik egymást.

Nem könnyű együtt haladni Han Kan regényével, ami intenzív testi tapasztalatok gyűjteménye: a filozófia őszinte nyelve a líra, ami lassan bontja meg és absztrahálja az amúgy is részekre tördelt egységeket. Átnemeresztő membránnak tűnik: nem lehet gyorsan, sietve olvasni, végigfutni rajta, ledarálni – koncentrált figyelem, mediatív olvasás kell ahhoz, hogy rá lehessen csatlakozni a szövegre. Olvasóként le kell számolni a kész válaszok igényével, inkább továbbgondolásra invitál: lehet reménykedni és lehet borúlátónak lenni a vékifejletet tekintve. Az istenek azonban mindvégig megmaradnak néző lényeknek.

László Zsuzsa